

ZDRAVSTVENA KULTURA U SVJETLU ODREDABA RAPSKOG STATUTA IZ XIV. STOLJEĆA

HEALTH CULTURE IN RAB EVIDENCED BY THE TOWN'S 14TH CENTURY CODE

Đorđe Milović*, Grozdana Milović-Karić**

SUMMARY

The 14th century Code of Rab passed in 1326 dates from a period under the Venetian rule. It is a huge volume written in Latin that addresses most of the town's issues of the time. This paper is limited to regulations and issues related to the town's health culture and is divided in three sections.

REGULATIONS ON THE PROTECTION OF PUBLIC HEALTH

These regulations concern issues such as the ban from building lavatories inside houses divided between owners by wooden separation walls or the provisions not to move sick animals, not to skin animals outside slaughterhouses, not to sell smelly fish, provisions for innkeepers and greengrocers not to spin wool at workplace, provision not to keep swine outside sties, and the ban from making spurious wine.

REGULATIONS ON TORTURE, MUTILATION, BRANDING AND BURNING AT STAKE AS PUNISHMENT FOR CRIMES

Torture was used in questioning suspects of theft; a hand was severed for inflicting a bleeding wound unless the indicted could afford to pay the fine. Whipping and branding was used for forced defloration and for harlotry. Eyes were plucked out for forced defloration (in addition to whipping, branding and mutilation of the right hand). Burning at stake was the punishment for preparing harmful herb medicines and for sodomy.

* Umirovljeni profesor pravne povijesti Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Adresa za dopisivanje: Prof. dr. sc. Đorđe Milović, Ul. dr. Zdravka Kučića 41, 51000 Rijeka

** Diplomirana pravica, Rijeka. Adresa ista.

*THE LAW OF THE TALION (EYE FOR AN EYE) IN CASE OF DEATH CAUSED BY INJURY
Should the wounded die, the inflictor would be punished by receiving the identical
wound in order to die the same death as the victim.*

Key words: *Law history; 14th century; Croatia, The Code of Rab, health culture*

KRATAK PREGLED POVIJESTI RABA PRIJE I NAKON NASTANKA RAPSKOG STATUTA

U doba rimske vlasti Rab je bio municipij, a civitas postaje od IV. stoljeća. Nema podataka za VII. I VIII. stoljeće. U drugoj polovici IX. stoljeća Rab je pod Bizantom (Dalmacija) i tako ostaje do sredine XI. stoljeća. Otada do 1105. godine je u okviru Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije, a od 1105. priznaje vlast hrvatsko-ugarskih kraljeva. No, od 1116. do 1358. Rab priznaje vlast Mletaka, potom hrvatsko-ugarskih kraljeva do 1409., a od je te godine pod vlašću Mletačke Republike do njezine propasti 1797¹.

UKRATKO O RAPSKOM STATUTU IZ XIV. STOLJEĆA

U doba donošenja statuta Rab je bio u vlasti Venecije. Statut je, naime, donesen u XIV. stoljeću (smatra se 1326.).

Tekst Statuta do sada je objavljen tri puta. Prvi put objavljuje ga Inchiostri 1930.² na temelju prijepisa C. G. Cernottija. Taj je rukopis (koji je inače pripadao rapskoj općini) nestao između 1941. i 1945. godine. Drugi put Statut objavljuje Lujo Margetić³ prema rukopisu koji se nalazi u Sveučilišnoj i nacionalnoj knjižnici u Zagrebu (oznaka SM 33. A.4), a treći ga put objavljuje isti autor 2004. godine⁴ prema rukopisu koji se nalazi u knjižnici Samostana sv. Eufemije u Kamporu na Rabu (Leggi municipale di Arbe, signatura 3746/9-13IV-15; nosi žig Franjevačke biblioteke Kampor – Rab). Ovom prigodom autor je publicirao latinski tekst Statuta

¹ Margetić L, Strčić P. Statut rapske komune iz 14. stoljeća. Rab – Rijeka, 2004. (Strčićeva uvodna studija: Iz rapske kulturne i političke prošlosti, 9-19, te Margetićeva uvodna rasprava: Iz starije pravne povijesti Raba, 21-42.

² U. Inchiostri. Il comune e gli statuti di Arbe fino al secolo XIV, ASD, a V, vol. X. 1930. i pretisak u Atti e Memorie della Società dalmata di Storia Patria, vol. XIV, Venezia 1986., 131-348.

³ Margetić L. Lo statuto di Arbe. Trieste – Rovigno, 2001.

⁴ Margetić L, Strčić P. Statut rapske komune iz 14. stoljeća. Rab – Rijeka, 2004. U djelu autora L. Margetića: Statutum communis Arbae – Statut rapske komune, 77-288.

i dao njegov prijevod na naš jezik. Mi se ovdje pri izlaganju materije služimo upravo tim Margetićevim tekstom.

Statut je prilično opsežan i sadržajan, a podijeljen je u pet knjiga. U svakoj knjizi materija se dijeli na kapitule.

U ovom radu pozabavit ćemo se samo onim odredbama Statuta koje bi mogle osvjetliti one trenutke u njemu koji služe sagledavanju zdravstvene kulture Raba toga doba i koje su mogle, posredno ili neposredno, utjecati na stavove i razvoj tih stavova u pravnoj praksi tadašnjega Raba.

Statut je vrlo star pa nije čudno što nema nimalo razrađen sustav higijensko-sanitarnih mjera usmjeren na zaštitu zdravlja građana, kao što je, primjerice, imao Riječki statut iz 1530.⁵ ili pak (znatno manje) Kastavski statut iz 1400.⁶, odnosno Mošćenički statut iz 1637. godine⁷. Stari statuti na ovom području pate od tih nedostataka, a kao eklatantan primjer toga služi vrlo stari Vinodolski zakon iz 1288. godine koji ne sadržava niti jedan propis koji bi se izravno ili neizravno odnosio na zdravstvenu kulturu. Stoga ćemo svu tu materiju koja se izravno ili neizravno odnosi na probleme zdravstvene kulture Raba toga doba (imajući na umu statutarne propise) podijeliti i izložiti u tri skupine.

ODREDBE USMJERENE NA ZAŠTITU JAVNOG ZDRAVLJA

1. *Zabrana gradnje zahoda unutar dijelova podijeljenih među suvlasnicima drvenim zidom u sredini*

Ta odredba⁸ sadržana u kapitulu 7 treće knjige Statuta određuje, između ostaloga, da se u dijelovima kuće koja je sa suvlasnikom podijeljena drvenim zidom u sredini, ne smije izgraditi kovačnica, pećnica ili zahod (...*fabri, furnum aut privasias...*), osim ako je u sredini napravljen zid s vapnom. Dio odredbe koji se odnosi na zabranu građenja zahoda u prije

⁵ Milović Đ. Prilog proučavanju zdravstvene kulture srednjovjekovne Rijeke. *Jadranski zbornik*, sv. VI. Rijeka – Pula, 1966., 407-418. Isti: O posebnim pravima riječkih kirurga-ranarnika iz XVI stoljeća prema krivično-sudskim organima grada. *Acta hist. med. pharm. vet.*, anno, IX, 1-2, Beograd 1969, 127-132.

⁶ Milović Đ. Sanitarno-higijenski propisi grada Kastva s kraja XV. vijeka. *Acta hist. med. pharm. vet.*, anno XII, 1, Beograd 1972, 99-103.

⁷ Milović Đ. O sanitarno-higijenskim propisima Mošćeničkog statuta. *Zbornik radova sa 26. sastanka Naučnog društva za historiju zdravstvene kulture Jugoslavije u Poreču* (30. IX. – 2. X. 1976.). Rijeka, 1978, 77-86.

⁸ *Statutum communis Arbae* (u daljnjem tekstu SCA), liber tertius, cap. VII: *De non aedificando neque laborerium faciundo in nocumentum alicuis*.

navedenim okolnostima, svakako je morao utjecati na zaštitu javnog zdravlja, iako bi se i iz sadržaja cijelog kapitula moglo zaključiti da je statutodavcu prije svega bilo na umu da se općenito i mnogo šire zabrani nekome činiti nešto na štetu drugoga. Za prekršaj nije određena ni vrsta ni mjera kazne, nego je to ostavljeno na ocjenu i odluku Kurije (... *sit in providentia Curiae*...).

2. Zabrana micanja zaraženih i bolesnih životinja s mjesta gdje se nalaze

Odredbom cap.29-lib.III. Statuta⁹ na, doduše, nedosljedan, ali za javno zdravlje dobrim dijelom koristan način tretira se pitanje postupanja sa zaraženim ili bolesnim životinjama. Tako se zabranjuje micanje zaraženih i bolesnih životinja s mjesta gdje se nalaze. Odredba je neosporno korisna za zaštitu javnog zdravlja, no nedosljednost dolazi do izražaja malo niže kada ista odredba dopušta iznimku za životinje koje se vode u klaonicu pa se, znači, dopušta klanje bolesnih životinja (ne upuštajući se u ocjenu od čega životinja boluje). Kazna za počinitelje iznosi 12 perpera, od čega treći dio pripada prijavitelju. Iako je ova odredba po prirodi sadržaja u jednome svome dijelu faktički mogla imati korisnog učinka u zaštiti javnog zdravlja, rekli bismo da to nije bila svjesna intencija statutodavca (jer da jest, ne bi dopuštao odvođenje u klaonicu bolesnih i zaraženih životinja), nego mu je prije svega na umu bila zaštita određenih imovinskih interesa na liniji prodavač – kupac (da se životinja “lošije kvalitete” ne bi podmetnula prijeverom pod onu “bolje kvalitete”). Ipak, kakva god bila, i ovu odredbu Rapskog statuta smatramo vrijednom ovdje zabilježiti.

3. Zabrana deranja kože životinjama izvan mesnice

Problemom deranja kože bavi se kapitul 4-lib.IV Statuta¹⁰ koji zabranjuje svako deranje kože sa zaklanih životinja izvan mesnice i to pod prijetnjom novčane kazne od šest perpera (od čega i ovdje prijavitelju pripada treći dio)

4. Zabrana ribarima prodavanja ustajale ribe

Cap.6-lib. IV Statuta¹¹ u jednom nešto širem propisu uređuje pitanja vezana za brojne dužnosti ribara (davanje osmine, dužnost prodaje svega ulova na općinskom gatu kod klaonice itd.). Za nas je ovdje važan dio propisa

⁹ SCA, lib.III-cap. 29: *De non removendo bestias calumniosas et infirmas de loco et partibus ubi sunt.*

¹⁰ SCA, lib.IV-cap.4: *De bestias non excoriandis extra beccariam.*

¹¹ SCA, lib.IV-cap.6: *De piscatoribus qualiter debeant vendi pisces et qualiter debeant solvere datium.*

koji pod kaznom od jednog perpera zabranjuje “nositi na prodaju smrdljivu ribu u ribarnicu”, što je svakako imalo za cilj zaštitu javnog zdravlja.

5. *Zabrana krčmaricama i piljaricama da na radnome mjestu predu ili češljaju vunu*

Ovdje se susrećemo s jednim prastarim običajem da vrijedne žene svaki slobodni trenutak u poslu koriste za pređenje ili češljanje vune. Propisi sadržani u cap.11-lib.IV Statuta¹² zabranjuju krčmaricama presti ili češljati vunu u krčmi pod prijetnjom novčane kazne od deset soldina malih za svaki slučaj. Pod prijetnjom iste kazne (za svaki pojedinačni slučaj) zabranjuje se piljaricama (koje prodaju na trgovima) presti ili češljati vunu. Iz formulacije propisa jasno se vidi da je statutodavac htio ovim propisima osigurati određenu čistoću u krčmama i na piljarskim tezgama od štetnih natruha vune na proizvodima koji se prodaju, pa taj propis smatramo važnim sa stajališta zaštite javnog zdravlja.

6. *Zabrana držanja svinja i krmača vani*

Propisi cap.15-lib.IV Statuta¹³ doneseni su najvjerojatnije radi sprječavanja raznih šteta koje mogu počinuti životinje koje se drže na otvorenom, izvan staja (dakle izvan dužne kontrole). Nas, međutim, ovdje zanima onaj dio propisa koji zabranjuje držanje svinja i krmača izvan staje. To je odnosnim propisima zabranjeno pod prijetnjom novčane kazne od deset soldina malih za svaku životinju i svaki takav slučaj (od čega opet prijavitelju ide treći dio). Ovaj dio spomenutog propisa bez sumnje je mogao imati pozitivan utjecaj na zaštitu javnog zdravlja kao svojevrsna sanitarno-higijenska mjera. Promatrajući čitav niz propisa ovog kapitula u cjelini, rekli bismo da je statutodavac pri donošenju imao na umu prije svega zaštitu imovinskopravnih, a ne javnozdravstvenih interesa građana. No, svejedno, svjesno ili ne, ovaj dio propisa faktički je (po svojoj prirodi) služio na dobrobit građana kao sanitarno-higijenski propis.

7. *Zabrana patvorenja vina*

Kapitul 29 četvrte knjige Statuta¹⁴ posvećen je zabrani stavljanja vode u bačvu s groždem ili moštom što se namjerava prodati, pod prijetnjom od šest perpera (uz naknadu štete). Isto tako, zabranjuje se ta vrsta patvorenja mošta ili vina za izvoz u Mletke ili pri uvozu iz Mletaka, također pod

¹² SCA, lib.IV-cap.11: *Quad tabernariae et vendrigolae non filent neque carminent.*

¹³ SCA, lib.IV-cap.15: *de vachis et porcis non tenendis per margena.*

¹⁴ SCA, lib.IV-cap.29. *De non portando aquam in musto vendendo et in vino portando Venetiis.*

prijetnjom novčane kazne od šest perpera (a u oba slučaja prijavitelju ide trećina iznosa novčane kazne).

ODREDBE O TORTURAMA, ODSIJECANJU UDOVA, ŽIGOSANJU I SPALJIVANJU ZA ODREĐENE DELIKTE

Ovu prilično opsežnu materiju u Statutu reguliraju brojni propisi za isto tako brojne i specifične slučajeve. Iznosimo je u što je moguće skraćenom obliku i na način koji nam se čini dovoljno preglednim.

1. *Tortura*

Tortura se u Rabu ovog razdoblja upotrebljava u postupku ispitivanja nad počiniteljima raznih vrsta krađa, pri čemu se pojavljuje ili kao fiksno određena u postupku istrage za krađu koju osumnjičeni poriče, a po svjedocima se ne može dokazati¹⁵, ili kao mogućnost koja ovisi o ocjeni Kurije – za krađe učinjene strancima¹⁶, ili pak kad se radi o strancima osumnjičenim za krađu i zbog te krađe pozvanim pred sud, a djelo poriču i na drugi način im se ne može dokazati¹⁷.

2. *Odsijecanje ruke*

U jednom slučaju¹⁸ u propisu koji govori o kažnjavanju onih koji bi nekoga ranili nožem, željezom ili kamenom i za taj delikt određuje novčanu kaznu od šest perpera, stoji i odredba po kojoj ako je rana velika, Kurija ima procijeniti (u odnosu na to da je “rana velika” i u odnosu na iznos novčane kazne). No, za nas je ovdje posebno važna zadnja odredba tog kapitula, koja izričito određuje: ako taj (dakle: okrivljeni) nema odakle platiti, gubi desnu ruku (*...et si talis non haberet unde solvere, amittat manum dexteram.*). Ovdje, dakle, imamo slučaj kada se kod teške tjelesne ozljede počinitelj kažnjava gubitkom desne ruke, ako ne bi imao odakle platiti novčanu kaznu na koju bi bio osuđen.

U ostala dva slučaja u kojima nailazimo na kaznu odsijecanja ruke radi se također o situacijama kada osuđeni nema odakle platiti određenu novčanu kaznu. Tako:

¹⁵ SCA, lib.IV-cap.40: *De illis qui condemnabuntur pro furto.*

¹⁶ SCA, lib.IV-cap.44: *De furtis factis forensibus.*

¹⁷ SCA, lib.IV-cap.47: *De forensibus citatis pro furto.*

¹⁸ SCA, lib.IV-cap.30: *De vulneribus cum sanguine.*

- Ako netko u vrijeme nepopunjenosti kneštva¹⁹ učini neki od tamo navedenih delikata²⁰ za koje se osuđuje na određenu novčanu kaznu koju krivac nema odakle platiti, tada “knez sa sucima” određuje da se takvima odsječe ruka (ne kaže se koja ruka, ali je treba pretpostaviti da se radi o desnoj ruci, kao što je i prije bio slučaj).
- Ako netko u prije navedeno vrijeme (nepopunjenosti kneštva) učini pljačku ili kakvo razbojništvo²¹, na njega se odnose iste novčane ili osobne kazne (...*incurrat in easdem poenas tam reales quam personales* ...), što će reći da mu se za taj delikt primarno određuje novčana kazna, ali u slučaju da je nema odakle platiti, ima mu se odsjeći ruka, dakle: novčana se kazna zamjenjuje tjelesnom kaznom odsijecanjem ruke (ni ovdje se *expressis verbis* ne govori o kojoj je ruci riječ).

3. Šibanje i žigosanje ili fizičke kazne po ocjeni Kurije

Na ovu kaznu nailazimo u nekoliko slučajeva.

- Za izvršenje krađe u vrijednosti ispod deset soldina²², ako nema odakle platiti određenu mu novčanu kaznu, određuje se šibanje i žigosanje (...*debeat fustigari et bullari*...). No, ako počinitelj ovog delikta i treći put počinio isto djelo, a nema odakle platiti određenu mu novčanu kaznu, tada se ostavljaju otvorene ruke Kuriji da po svojoj ocjeni odredi vrstu i mjeru fizičke kazne.
- Za svodilje²³ Statut određuje da ih treba šibati, žigosati i potom prognati (...*debeat fustigari, bullari et banniri*...). To se ne odnosi na slučajeve kada bi svodila neku javnu bludnicu, u kojem slučaju je i vrsta i mjera kazne ostavljena na ocjenu Rapske kurije.
- Za silovanje bludnice koja drži javnu kuću²⁴ u kapitulu 66 IV. knjige Statuta, koji se kapitul inače odnosi na razdjevičene silom i na druge situacije silovanja “poštenih žena”, pri kraju kapitula nalazi se i propis o kažnjavanju silovatelja bludnice koja drži javnu kuću, za koji je delikt inače određena novčana kazna od šest perpera, ali ako osuđeni nema odakle platiti dosuđenu mu novčanu kaznu, ta se kazna zamjenjuje kaznom bičevana i žigosanja.

¹⁹ Period kada je dotadašnjem knezu prestala vlast pa do nastupa novog kneza.

²⁰ SCA, lib.V-cap.4: *Super eodem*.

²¹ SCA, lib.V-cap.5: *Super praedictis*.

²² SCA, lib.IV-cap.37: *de furto valoris solidorum decem inferias*

²³ SCA, lib.IV-cap.52: *de ruffianis*

²⁴ SCA, lib.IV-cap.66: *De mulieribus per vim devirginatis*.

4. Vađenje oba oka

Propisom koji nosi naslov: O ženama koje izgube djevičanstvo silom²⁵, određeno je da se onaj koji silom deflorira djevicu ili pak silom spolno opći s nekom udanom ženom ili udovicom dobra glasa, kažnjava novčanom kaznom od 100 perpera, što je iznimno visoka novčana kazna (od tog iznosa polovica pripada Općini, a polovica zlostavljenoj ženi), ali ako osuđeni nema odakle platiti, novčana kazna pretvara se u tjelesnu kaznu potpunog iskapanja oba oka. (... *sibi eruantur ambo oculi de capite sic quod unquam videat...*).

5. Odsijecanje desne ruke

Istim kapitulom kao prije²⁶ određeno je:

- Ako netko silom opći s bludnicom, kažnjava se novčano s 12 perpera, ali ako nema odakle platiti, ova kazna pretvara se u tjelesnu kaznu odsijecanja desne šake “tako da se odvoji od ruke”.
- Ako netko silom opći s nekom sluškinjom, imamo istu situaciju: novčanu kaznu od 12 perpera koja se u slučaju neplaćanja zamjenjuje tjelesnom kaznom odsijecanja desne šake “tako da se odvoji od ruke” (...*sibi amputetur manus dextera sic quod a brachio separetur...*).

6. Spaljivanje

Ova vrsta kazne Rapskim je statutom bila predviđena za sodomite i za one koji pripremaju škodljive stvari.

- Sodomitima je posvećena glava 54 četvrte knjige²⁷ koja određuje da ako se nekoga “pronađe da je sodomit”, treba ga vatrom spaliti “da umre” (...*debeat igne comburi taliter ut moriatur*).
- Za travare koji pripremaju škodljive trave također je predviđen poseban propis²⁸ koji određuje: ako neka osoba (svejedno, muška ili ženska) nekoj drugoj osobi pripremi “škodljive trave” kažnjava se “spaljivanjem vatrom”. Ne objašnjava se što se smatra pod “škodljivim travama”, čak se ne traži ni nastupanje neke određene štetne posljedice u osobe koja je te trave koristila. Za postojanje tog delikta ne traži se (barem ne *expressis verbis*) niti da ih je osoba koristila; za

²⁵ Vidi bilješku 24.

²⁶ Ibidem

²⁷ SCA, lib.IV-cap.54: *De sodomitis*.

²⁸ SCA, lib.IV-cap.51: *De herbariis*.

postojanje ovoga delikta dovoljna je “priprema škodljive trave” i ništa više.

PRIMJENA TALIONA PRI NASTUPANJU SMRTI OD RANJAVANJA

U propisu koji se odnosi na ranjavanje²⁹ i propisuje visoku novčanu kaznu (200 perpera ili više) kada neka osoba rani drugu osobu, nailazimo na iznimno zanimljiv dio koji određuje primjenu čistog taliona za slučaj da osoba umre od zadobivene rane (svejedno je li rana bila odmah smrtonosna – pri čemu bi se radilo o vrsti ubojstva ili se pak radi o nekom inače nesmrtonosnom ranjavanju koje se poslije dalo po zlu pa je ranjeni umro). Naime, u svim tim slučajevima (kada bi od zadobivene rane ranjena osoba umrla) izvršilac se po slovu statutarnog propisa trebao dovesti u stanje da umre na isti način kao i napadnuta osoba (zadavanje smrtonosne rane). U tome je statutodavac izričan kada kaže da “ranjavatelj treba umrijeti na prethodno opisan način” (*...et si vulneratus moriretur, vulnerator debeat mori iuxta ordinem ante datum...*).

ZAKLJUČAK

Rapski statut bavio se, između ostaloga, i pitanjima koja su imala ili su mogla imati odraza na zdravstvenu kulturu Raba onoga doba (XV. stoljeće). Prije svega sadržavao je znatan broj odredaba usmjerenih na zaštitu javnog zdravlja (primjerice o gradnji zahoda, o postupanju sa zaraženim ili bolesnim životinjama, o higijenskom postupanju u poslovanju mesnica, kao i u radu krčmarica te o zabrani prodaje smrdljive ribe i sl.).

S gledišta zdravstvene kulture zanimljivi su i neki propisi iz domene kaznenog prave, kao i oni koji određuju: primjenu torture u istrazi te primjenu tjelesnih kazni odsjecanja ruke, šibanja, žigosanja, vađenja oka, spaljivanja, kao i primjenu taliona pri nastupanju smrti zbog delikta ranjavanja.

²⁹ SCA, lib.IV-cap.33: *de vulneribus*.

SAŽETAK

Rapski statut iz XIV. stoljeća (1326.) donesen je u vrijeme kada se Rab nalazio u vlasti Venecije. Pisan je latinskim jezikom. Opsežan je i razrješava uglavnom sva pitanja važna za Rab ondašnjeg vremena.

Ovaj rad zadržava se samo na onim propisima i pitanjima koja su imala ili su mogla imati odraza na probleme zdravstvene kulture tadašnjega Raba. U tom smislu, ta se materija može podijeliti u tri skupine.

ODREDBE USMJERENE NA ZAŠTITU JAVNOG ZDRAVLJA

Sadržaj tih odredaba odnosi se na sljedeće probleme: ne smiju se graditi zahodi u dijelu kuća podijeljenih među suvlasnicima drvenim zidom u sredini; zaražene i bolesne životinje ne smiju se micati s mjesta gdje su smještene; životinjama se ne dere koža izvan mesnica; ne smije se prodavati smrdljiva riba; krčmarice i piljarice na radnome mjestu ne smiju presti niti češljati vunu; svinje i krmače ne smiju se držati vani; zabranjuje se patvorenje vina.

ODREDBE O TORTURAMA, ODSIJECANJU UDOVA, ŽIGOSANJU I SPALJIVANJU ZA ODREĐENE DELIKTE

Tortura u postupku ispitivanja upotrebljava se nad počiniocima krađa; odsijecanje ruke: za zadavanje rane koja krvari, u određenim situacijama kada delinkvent nema novca za platiti novčanu kaznu. Šibanje i žigosanje: za razdjevičenje silom, za svodilje. Vađenje oba oka: za razdjevičenje silom (uz već navedenu kaznu šibanja i žigosanja i uz odsijecanje desne sake). Spaljivanje: za travare koji pripremaju škodljive trave i za sodomite.

PRIMJENA TALIONA PRI NASTUPANJU SMRTI OD RANJAVANJA

Kad ranjeni umre od zadane rane, ranjavatelj se kažnjava zadavanjem istovrsne smrtonosne rane kako bi umro na isti način kao napadnuta osoba.

Ključne riječi: povijest prava, XIV. stoljeće, Hrvatska, Rapski statut, zdravstvena kultura